

Çukurova Bölgesi Son Bektaşî Babası Süleyman İyöz Baba ile Yapılan Görüşmenin Video Kaydının İncelemesi

Examination of the Video Record of the Interview with Süleyman İyöz Baba,
the Last Bektashi Baba of the Cukurova Region

Ali Kemal Sönmez

Sorumlu Yazar / Correspondence

Özet

Girit Adası'nda kurulan ilk tekkeler Bektaşî tekkeleridir. Girit Adası, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıktıktan sonra burada bulunan Türkler gerek kendilerinin gerçekleştirdiği göçler gerek de mübadele anlaşması neticesinde adadan ayrılmışlardır. Girit göçmenleri, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşmişlerdir. Anadolu'ya gelmiş olan Bektaşîler, burada da Bektaşîlik faaliyetlerine devam etmişlerdir. Horasanlı Ali Baba Dergâhı'nın son postnişini olan Cafer Sadık Bektaş Baba, Mersin'e yerleştikten sonra hizmetlerine devam etmiştir. Cafer Sadık Bektaş Baba, Çukurova'da özellikle Girit Bektaşîleri için manevi anlamda önemli bir yerdedir. Süleyman İyöz Baba'nın, Cafer Sadık Bektaş Baba'dan nasip aldığı bilinmektedir. Süleyman İyöz Baba, Cafer Sadık Baba'nın vefatının ardından Manisa'ya Salih Baba'nın yanına gitmiştir. Ardından da Salih Baba ile birlikte Tire'ye Hasan Balım Baba'nın yanına gitmişlerdir. Süleyman İyöz Baba burada dervişlik ve babalık icazeti almıştır. Hasan Balım Baba'nın ölümünün ardından Bedri Noyan Dede Baba'ya bağlanmış ve onun kayından sonra ise Mustafa Eke Dede Baba'ya bağlanmıştır. Süleyman İyöz Baba, Adana'da yaşamış ve bu bölgede hizmet vermiştir. Süleyman İyöz Baba ile kendi yaşamı, Bektaşîlik ve Girit Adası'nda yaşanan Bektaşîlik ile ilgili görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayhan Aydın tarafından kayda alınmış olan bu görüşme 23 Ekim 2002 tarihlidir. Süleyman İyöz Baba'nın vefatının ardından Çukurova Bölgesi'nde Bektaşî Babası kalmamıştır. Bu sebeple Manisa Turgutlu'da hizmet gösteren Ali Saka Baba mümkün olduğunca bölgede bulunan Bektaşîlerle buluşmalar gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bektaşîlik, Girit, Adana, Cafer Sadık Bektaş Baba, Süleyman İyöz Baba.

Abstract

Bektashi lodges were the first lodges established on the island of Crete. After the island of Crete came out of the domination of the Ottoman Empire, the Turks who were here left the island as a result of both their own migrations and the exchange agreement. Cretan immigrants settled in various parts of Anatolia. Bektashis who came to Anatolia continued their Bektashi activities here as well. Cafer Sadık Bektaş Baba, who was the last post of the Horasanlı Ali Baba Lodge, continued his services after settling in Mersin. Cafer Sadık Bektaş Baba is in a spiritually important place in Çukurova, especially for Cretan Bektashis. Cafer Sadık Baba is often mentioned in the video recording. After the death of Cafer Sadık Baba, Süleyman İyöz Baba went to Manisa to Salih Baba. Then, together with Salih Baba, they went to Tire to Hasan Balım Baba. Süleyman İyöz Baba was granted dervish and paternity licenses here. After Hasan Balım Baba's death, Bedri Noyan became attached to Dede Baba and after his death, Mustafa Eke became attached to Dede Baba. Süleyman İyöz Baba lived in Adana and served in this region. An interview was held with Süleyman İyöz Baba about his own life, Bektashism and Bektashism in Crete Island. This interview, recorded by Ayhan Aydın, was dated October 23, 2002. After the death of Süleyman İyöz Baba, there was no Bektashi Father in Çukurova Region. For this reason, Ali Saka Baba serving in Manisa Turgutlu tries to meet with Bektashis in the region as much as possible.

Keywords: Bektashism, Crete, Adana, Cafer Sadık Bektaş Baba, Süleyman İyöz Baba.

Giriş

Yapılan bu çalışmada Çukurova Bölgesi'nde görev yapmış son Bektaşî Babası Süleyman İyöz Baba ile Ayhan Aydın'ın gerçekleştirilmiş olduğu görüşmenin video kaydı¹ incelenmiştir. 23.10.2002 tarihinde gerçekleştirilmiş olan görüşme Aydın tarafından video kaydına alınmıştır. Doksan beş dakikalık olan video kaydında Süleyman İyöz Baba ile onun yaşamı ve Bektaşîlik hakkında görüşme yapılmıştır. Görüşmeyi yapan kişi Ayhan Aydın, 1 Mayıs 1969 yılında Şiran Yeniköy Gümüşhane doğumludur. Tuzluçayır Lisesi'ni bitirip Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine kaydolmuş, daha sonra İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesine geçiş yapmıştır. Gazeteci ve yazar olarak yaptığı çalışmalar; Folklor/Edebiyat, Damar, Ada, İzlek, İnsancıl ve Cumhuriyet Kitap gibi çeşitli yayınevlerinde ve dergilerde yayınlanmıştır. 1997 ile 2013 yılları arasında Cem Vakfı'nda Basın Halkla İlişkiler Birimi olmak üzere farklı birimlerde görev yapmıştır. Cem Dergisi Yayın Yönetmenliği görevi de üstlenmiştir. Aydın tarafından ifade edilene göre halk inancı ve kültürüne olan ilgisi onu Alevilik Bektaşîlik üzerine yoğunlaşmaya itmiştir. Bu kapsamda Alevi dedeleri, Bektaşî babaları ve halk ozanları gibi pek çok kişi ile söyleşiler düzenlemiştir. Anadolu ve Balkanlarda yaptığı araştırmaların yanında Batı Avrupa ülkeleri ve diğer ülkelerde de çalışmalar yapmıştır. Yaptığı çalışmalar ile dedelerin, babaların, ozanların, yazarların ve yürütülen cemlerin gelecek nesillere aktarılmasına dair ses, fotoğraf ve video arşivi tutmuştur. Tutmuş olduğu bu kayıtlar sayesinde Alevi Bektaşî kültürüne ait kültürel mirasın saklanması için aracılık etmiştir. Hazırladığı 800 kasetten oluşan kamera kaydını, 300 ses kasetini ve 15 bin kadar fotoğrafı Şahkulu Sultan Dergâhı Arşiv, Dokümantasyon Merkezine devretmiştir².

Aydın, Alevi ve Bektaşî kültürünün yaşandığı tüm coğrafyalardaki kültürel verileri derlemek ve Cem törenleri başta olmak üzere Alevilik ve Bektaşîlik ile ilgili tüm bilgileri kayıt altına alabilmek düşüncesi içerisinde olduğunu belirtmiştir. Bunun temel amacının ise darmadağın şekilde olan Alevi ve Bektaşî kurum ve kuruluşlarının bir araya gelmelerini sağlamaktır. İşte bu niyetle yapılmış olan çalışmalardan biri de Süleyman İyöz Baba ile gerçekleştirilen görüşme olmuştur. Görüşmenin kaydının *Youtube*'da paylaşılmış olması bu kayda ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Aydın, bu inanç yapılarının doğru şekilde öğrenilmesi ve sonraki kuşaklara da aktarılabilmesi amacıyla dede ve babaların da eğitimden geçmesi gerektiğini düşünmektedir.

1 <https://youtu.be/6vpmhD1heEo> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

2 <https://ayhanaydin.info/> Erişim Tarihi: 19.06.2022.

Şekil 1: Süleyman İyöz Baba ve Ayhan Aydın. (Video Kaydından Bir Kare)

1. Süleyman İyöz Baba

Süleyman İyöz Baba, 1916 yılında Girit Adası'nda, Kandiya'da, doğmuştur. Babasının adı Selim, annesinin adı Fatma'dır. Lakapları "Bilal Ağalar"dır. 1924 yılında mübadele ile Adana'ya gelmişlerdir. Adana'ya gelindiğinde Süleyman İyöz Baba sekiz yaşındadır. Çavuş olarak 36 ay yapılan askerliğin ardından özel idarede işe başlamıştır. Veznedar, tahsildar ve tadilat komisyonu reisliği yapmıştır. Son olarak da bina muamelat şefliği yapmıştır. 1974 yılının 8. ayında 32 sene 8 ay hizmet ederek emekli olmuştur. Süleyman İyöz Baba, dedesinin Kadiri Tarikatı'na mensup olduğunu belirtmiştir. Sülalesi aslen Horasan'dan gelip Bosna'ya yerleşmiştir. Ardından da Girit Adası'na gelip Girit Adası'nın fethi için savaşmışlardır. Osmanlı Devleti adayı fethettiği zaman aile orada kalmıştır.

Gerçekleştirilen sohbette Süleyman İyöz Baba küçük yaştan beri Bektaşiliğe bir sevgisi ve saygısı olduğunu ifade etmiştir. 1951 yılında babası vefat ettikten sonra annesi, Süleyman İyöz Baba'ya babasının tarikatlı olduğunu ve lokma yapılması gerektiğini söylemiştir. Ondan, Tarsus'a gidip Kazım Baba'yı getirmesini istemiştir. Süleyman İyöz Baba'nın yanına gittiği kişi Tarsuslu Kazım Baba'dır. Kazım Baba, Horasanlı Ali Baba Dergâhı'nın son postnişini olan Cafer Sadık Baba'dan babalık almış bir babadır. Süleyman İyöz Baba, Tarsus'a gittiğinde orada Kadın Ana ile görüşmüştür. Ona, Kazım Baba'yı sorduğunda Kadın Ana, Kazım Baba'nın Menemen'e gittiğini söylemiş ve onu Cafer Sadık Baba'ya yönlendirmiştir. Cafer Sadık Baba'ya giden Süleyman İyöz Baba, ertesi gün Cafer Sadık Baba ile beraber babasının lokmasını yapmak üzere Adana'ya dönmüşlerdir. Lokma yapılmış ve Süleyman İyöz Baba bu süreçte içine bir sevgi geldiğini Aydın ile yaptığı görüşmede belirtmiştir.

Şekil 2: Süleyman İyiöz Baba³

Süleyman İyiöz Baba, babasının mirasını devralmak istemiştir. 1952'de Cafer Sadık Baba'ya bu isteğini ifade etmiş ve Cafer Sadık Baba da ona istediği zaman gelebileceğini söylemiştir. Bunun üzerine 1952 yılında Cafer Sadık Baba'dan nasip almıştır⁴. Aynı zamanda kardeşleri ve annesi de nasip almıştır. Ardından her sene Cafer Sadık Baba'ya görünmek için gitmiştir⁵. Her yıl yapılan bu buluşmalar için Süleyman İyiöz Baba "bir senede yapılan eksikliklerin ve hataların meydana çıkarılması gerektiği için yapıldığı" ifade etmiştir.

Süleyman İyiöz Baba, Cafer Sadık Baba'nın kendi evinde hizmet verdiğini söylemektedir. Süleyman İyiöz Baba, Cafer Sadık Baba'nın Girit Adası'nda altı yüze yakın müridi bulunduğunu belirtmiştir. Mersin'e mübadele ile geldiği zaman onun gibi adadan gelen müritleri ona görünmeye devam etmiştir. Cafer Sadık Baba, Girit Adası'nda bulunan Horasanî-zâde Derviş Ali Dede Dergâhı'nın son postnişinidir. Mücerret Babağan kolu halifelerinden olan Cafer Sadık Baba, Maden tarafından aktarılan göre Dedekargın boyundandır (Maden, 2016, s. 29). Genç yaşta Hacıbektaş Tekkesi'ne dâhil olmuştur. Tekkede verdiği hizmetlerin ardından Hacı Feyzullah Baba'dan el almıştır. İlk görev yeri olarak Bingazi'ye gitmiştir. Son olarak da Horasanlı Tekkesi'nin başına geçmiştir. Mübadele'nin ardından 1924 yılında Mersin'e yerleşen Cafer Sadık Baba, burada hizmetlerine devam etmiştir. 13 Temmuz 1960 ile 26 Ağustos

3 <https://www.refikengin.com/upload/files/2006/1093Giritli%20S?leyman%20?yi?z%20Baba%20Alaeddin%20dede%20ar?ivi.jpg> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

4 Nasip almak, Bektaşilikte tarikata girmek için düzenlenen törendir. Nasip alan kişi, müşşidin öğütlerine uyar, temiz giyinir, iyilik ve hizmet yolunda bulunur.

5 Görgü Cemî, her yıl genellikle kış aylarında düzenlenen bir cemdir. Bu cemde ikrar verilir. Yani tarikata girişte verilen söz yenilenir. Problemi olan talipler dede tarafından dinlenir, problemler çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Görünen kişi, toplumun önünde hesap verir, aklanır ve temizlenir.

1960 tarihleri arasında dedebaba olarak görev yapmıştır. Yaşının ilerlemiş olmasından ve sağlık sorunlarından dolayı dedebabalık görevini Bedri Noyan Dedebaba'ya devretmiştir. Cafer Sadık Baba, Horasanlı Derviş Ali Dede'nin kemiklerini Girit'ten Mersin'e getiren kişidir (Ata, 2007, s. 23).

Süleyman İyöz Baba, Cafer Sadık Baba vefat ettikten sonra Hacıbektaş'tan Salih Baba'ya bağlanmıştır. Bunun üzerine Salih Baba'nın yanına Manisa'ya gitmiştir. Salih Akdemir Baba, 1888 yılında Kandiy'e'de doğmuştur. Salih Baba, Horasanlı Ali Baba Dergâhı'nda 1918 yılında Hasan Baba'dan nasip almıştır. Mücerret Ali Rıza Baba'nın yanında yirmi yıl kadar dervişliğini yapmıştır. Salih Akdemir Baba, Turgutlu'da şarap imalatı ile uğraşmıştır. Turgutlu'da bulunan şaraphane aynı zamanda dergâh olarak kullanılmıştır. Şaraphanede, şarap imalatının sonlanmasının ardından yapı, dergâh olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Süleyman İyöz Baba, Salih Baba ile birlikte Tire'ye gitmiş ve orada Hasan Balım Baba'dan 1976 yılında hem dervişlik hem de babalık icazeti almıştır. Salih Akdemir Baba 1981 yılında vefat etmiştir.

Süleyman İyöz Baba, Hasan Balım Baba için zamanın evliyası şeklinde bahsetmiştir. Hasan Balım Baba, Tire'de bulunan dergâhta oturmuştur. 1962 yılında Dedebaba, gerçekleştirdiği ziyarette Kazım Baba'nın soy oğlu Hasan Balım adında birinin Tire'de bulunduğu bahsetmektedir (Dedebaba, 2011, ss. 338-339). Hasan Balım Baba ve eşi, Kahire'de postnişinlik yapmış Sırrı Baba'dan nasiplidirler. Hasan Balım Baba'nın babalık icazetinin de Salih Baba'dan alındığı ancak kabul dışı bir icazet olduğu Dedebaba tarafından belirtilmektedir. Bunun sebebi, Sırrı Baba'nın halife değilken bu icazeti vermiş olmasıdır. Bu gayri makbul durumun Dedebaba'nın aracılığıyla giderilmesinin ardından bu sefer de Hasan Balım Baba'ya 1968 yılında Yugoslavya Yakova Dergâhı postnişinini Kazım Baba'dan halifelik verilmiştir. Bu halifeliğin de gayri makbul olduğunu söyleyen Bedri Noyan Dedebaba, ortaya çıkan bu karmaşık durumu İzmir'de bulunan Bektaşî babalarının toplanıp karar vermeleri ile çözümlenmesini sağlamıştır. Babaların kararlaştırması sonucunda Dedebaba'nın yazdığı hilafetname⁶ ile problem sonuca ulaşmıştır (Dedebaba, 2011, s. 339).

Süleyman İyöz Baba, Hasan Balım Baba'nın halifebaba olduğunu ve halifebabaların on iki tane olduğunu belirtmiştir. Hasan Balım Baba, Süleyman İyöz Baba'ya, onun on üçüncü babası olduğunu söylemiştir. Onun ölümünden sonra da Süleyman İyöz Baba, Bedri Noyan Dedebaba'ya bağlanmıştır. Bedri Noyan Dedebaba, 1912 yılında doğmuştur. Bektaşîliğin Babağan koluna bağlıdır. "Aşık Noyan" mahlasıyla da şiirler yazmış olan Dedebaba, 1997 yılında vefat etmiştir. Hasan Ragıp Baba'dan aldığı manevî eğitimin ardından 1958 yılında ikrarını vermiştir (Mut, 2016, s. 6). Dedebaba'nın ölümünün ardından Süleyman İyöz Baba, Mustafa Eke Dedebaba'ya bağlanmıştır. Mustafa Eke Dedebaba da Girit göçmenidir. Giritli göçmen Bektaşîler o dönem onu tek dedebaba olarak kabul etmişlerdir (Selçuk, 2019, s. 31). Mustafa Eke Dedebaba, Bedri Noyan Dedebaba'nın vefatının ardından dedebaba seçilmiştir. Eşinin vefatının ardından İzmir'e yerleşmiş olan Mustafa Eke Dedebaba'nın halifesi Ali Saka Baba, günümüzde dedebaba olarak hizmet görmektedir.

6 Bir şeyhin, tarikatta belli bir mertebeye gelmiş olan müridine talipleri irşat etme iznini verdiğini gösteren belgedir.

2. Bektaşilik ile İlgili Kavramlar

Aydın'ın yayınladığı videoda Süleyman İyöz Baba, Bektaşilik ile ilgili bazı kavramları açıklamaktadır. Bu bölümde, Süleyman Baba'nın aktarmış olduğu bilgilerde yer alan kavramlara değinilmiştir. Süleyman Baba'nın ifade ettiği şekilde aktarılmaya çalışılmış ve ayrıca literatür taraması yapılarak metin zenginleştirilmeye çalışılmıştır. On üç kavram bu bölümde yer almaktadır.

2.1. Lokma

Lokma, ölümün ardından kırk gün içinde yapılması gereken bir uygulamadır. Bektaşilikte kesmenin değil tıglamanın olduğu, kurbanı abdest aldırıldığı ve kurban duası okunduğu belirtilmiştir. Süleyman Baba'nın söylemine göre bir ruh bedeni terk ettiği anda kırk gün içinde layık olduğu kalıba geçmektedir. Bektaşi ölmez devir daim eder şeklinde bu konu ifade edilmiştir.

"Bir ruha insan sıfatında yaşamak için dört bin sene ömür verilmiştir. Bu ömür çerçevesinde seksen defa insan sıfatında dünyaya gelir. Dünyaya gelmedeki amaç pisliklerin temizlenmesidir. Eğer seksen defa gelişinde kendisini kurtarabilirse Allah'ın safında yer alır. Yemekten içmekten kesilir. Eğer kurtamazsa kalıp değişir."

Buna örnek olarak Süleyman İyöz Baba üzerinde yük olan, kırbaç yiyen yük hayvanlarını örnek vermiştir. Onların da bir zaman insan sıfatında olduğunu ancak şimdi cezalı olduklarını ifade etmiştir.

2.2. Arakiye

Külahtır. Nasip alan kişinin başına takılmaktadır. Beyaz bezden yapılmaktadır. Muhiplik aşamasında bir süre takılmaktadır. Arakiye takan kişi, ilk olarak Hacıbektaş'taki Hanbağı'nda, sonra da Dedebağı'nda bir süre hizmet vermektedir⁷. "Arak" kelime anlamı olarak TDK Sözlük'te "ter" anlamına gelmektedir. Takılacak olan taç veya kavuk terden kirlenmemesi için kullanılmaktadır. Arakiye başa takıldığı zaman, başın içindeki aklı, bilgiyi, ilmi yansıtmaktadır.

Şekil 3: Arakiye (Özen, 2011, s. 417).

⁷ Bektaşiliğe giren derviş adayları Pirevi'ne bağlı Hanbağı ve Dedebağı çiftliklerinde hizmet edip burada sınırlar. Eğer sınamalardan geçebilirlerse at evinden başlamak üzere pir evindeki hizmetlerine yükselebilirler.

2.3. Kemer

Bele bağlanan on iki santimetre uzunluğunda kuşaktır. Kemer tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 268):

"Allah Allah!

Hamdü lillâh (Allah için) cân ü benim yolunda ettim nisâr (saçmak, dağıtmak)
Eşiğinden yüz çevirtme men geday (fakir, kimsesiz, dilenci) kıl nazar
(dikkate almak)

'Tâ-Hâ'vü'Yâ-Sîn' yüzüne Rabb yazdı muhtasar (kısa, özet)

Destinden (dört bucaklı yastık ve elbise) bürünüb şedd'i (sıkı bağlama, sıkı bağlanma, sıkma) pâyine (ayak, dip) oldum gubâr (toz)"

2.4. Hırka

Düz yakalı, topuğa kadar uzayan kıyafettir. Hırkada on iki ön dikiş bulunmaktadır. Hırka tasavvuf inancında müridin şeyhine bağlanmasını, şeyhinin iradesine teslim olmayı ifade etmektedir. Bektaşî dervişlerinin giydiği hırkalar ile eski Türk inanışlarında kamların giydiği hırkalar arasında benzerlik bulunmaktadır (Sarıkaya, 2003, s. 16).

2.5. Tennure

İnce bir bez kumaştır. Düz yakalıdır. Beyaz rengi tercih edilmektedir. Teni nur etme sembolüdür. Hırkanın altına giyilen entariye bu isim verilmektedir. Uzun ve bol olarak tasarlanmış olan bu kıyafet ayıpları örtmeyi ve kefeni simgelemektedir. Tennure tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 268; Özlü, 2014, s. 135):

"Bism-i Şâh! Allah Allah!

Erenler aşkına ser-pâ (ayak, iz, takat) bürehne (açık, yalın, çıplak)

Olup geldim erenler menziline (ev, dünya, yer)

Giyip tennûre cismim etmeye nûr (ışık, aydınlık)

Boyun sundum bu erkân-ı Pîrâna (yaşlılar, öncüler),

Ber-cemâl-i Muhammed, kemâl-i İmâm Hasan ... vd."

2.6. Teslim Taşı

Bir buçuk santimetre kalınlığında, ortadan aşağıya delikli, boyuna gelen kısımda on santimetre kadar ince meşini bulunmaktadır. Taşın alt kısmında dört tane halka vardır. Dört kapıyı temsil etmektedir. Aynı zamanda On İki İmam'ı da temsil etmektedir. "Nesimi'yi şehit ettiler, derisini soydular, boynunda biraz kaldı sonra topladı kaçtı. Onu temsil etmektedir." Manası "derimi soysalar da ben bu yolu terk edemem"dir. Teslim taşının büyüğü palheng olarak adlandırılmaktadır. Teslim taşı tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 273):

"Bism-i Şah! Allah Allah!

Erenler erkânı oldu imânım

Gönlünde kalmadı şekk ü gümânım (şüphe, zan)

Tekip teslîm Hakk'ıma oldum teslîm

Erenler yolunda fedâdır cânım

Ber-cemâl-i Muhammed ... vd."

2.7. Palheng Taşı

Dervişlerin gönüllerini Tanrı'ya bağlamasının sembolüdür. Palheng taşı kullanan kişinin nefisini yenebildiğine ve dünya şehvetlerinden ayrıldığı düşünülmektedir. Palheng tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 275):

"Bism-i Şah! Allah Allah!
Yâ sabır!
Yâ kanâat!
Yâ Fahr (gurur, övünme)!
Yâ emânet...
Mürüvvet (mertlik, yiğitlik) yâ Şâh-ı velâyet...
Allah Eyvallah...
Ber-cemâli Muhammed ... vd."

Şekil 4: Teslim Taşı ve Palheng Taşı⁸

2.8. Haydariye

Yelek şeklindedir. On iki ön dikişi vardır.

2.9. Kanberriye

Düldülün boynuna asılan süsleri temsil etmektedir. Aynı zamanda Hazreti Ali'nin hizmetkârı Kamber'i (Kanber) simgelemektedir. Sadakat ile hizmet, vefa ve bağlılığı ifade etmektedir. Necef ya da Hacibektaş taşından yapılan yumurta şeklinde bir taş olup bele asılıdır. "Kanberriye" tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 276):

"Bism-i Şâh! Allah Allah!
Bend (baş) edib muhkem (sağlam) hayâtım aşkına Haydar Alf...
Esb-i (at, beygir) Düldül pâ-yi (ayak, dip) bend ez (-den, -dan) yâdigar
Kanber Alf...
Ber-cemâl-i Muhammed, Kemâl-i İmâm Hasan... vd."

8 <https://hi-in.facebook.com/318642724857837/posts/2199032960152128/> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Şekil 5: Kanberiyeye Taşı ve Kuşağı⁹

2.10. Tığbent

Nasip alan her kişide bulunur. Kuşak şeklindedir. Bektaşilik yoluna girecek kişinin göndermiş olduğu koyunun tüylerinden yapılmaktadır. İnce bir bağıdır.

Şekil 6: Tığbent (Özen, 2011)

2.11. Mengüş

Küpe demektir. Mücerret Babaların kulaklarında bulmaktadır. Mücerret olduklarını temsil eder. Halka gibidir. Altın, gümüş olmaz. Her baba takamaz. Doğduğundan itibaren kendini feda etmiş kişilerdir. Mengüşler kalaydan ve balım taşından yapılmaktadır. "Eski kulağı kesik" deyimini de buradan geldiği düşünülmektedir. Gizli bir şekilde evlenmiş olan mücerretlerin kulağından mengüş aşağı doğru çekilerek çıkarılmaktadır. Bunun sonucunda kulak zarar görmektedir. Bu uygulamadan dolayı deyim ortaya çıktığı düşünülmektedir. Mengüş tercümanı (Dedebaba, 2011, s. 282):

"Bism-i Şâh! Allah Allah!
Kaygusuzdan giydim tâci, sikkeyi

⁹ <https://www.nevmuzayededilik.com/kamberiyeye-tasi-19-yysonu-.html> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Dolaştım Medîne'yi Mekke'yi
 Havâletiniz ile ey erenler
 Kaldırırım şu yere düşen sikkeyi.
 Ber-cemâl-i Muhammed Alî-râ bülende salâvat.
 Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ Âl-i Muhammed...
 Niyâz edip alıp giye."

Şekil 7: Mengüş¹⁰

2.12. Nefir

Boynuzdan yapılmış borudur. Yabani hayvanları kovmak için dervişler tarafından kullanılmıştır. Nefir, özellikle gezgin dervişlerle özdeşleşmiştir. Yerleşim yerine girerken ve çıkarken çalınmaktadır. Tekke ve dergâhlarda bulunan diğer dervişler ile ilişkileri tazelemek, uyandırmak ve bir üyenin düşkün olduğunu bildirmek için de icra edilmektedir. Aynı zamanda mehter çalgısı olarak da kullanılmıştır. Nefirin kullanım temellerinin Hazreti Muhammed ve Hazreti Ali'ye dayandığı düşünülmektedir. Hazreti Muhammed ve Hazreti Ali'nin savaş esnasında nefir çalarak askerleri bir araya getirdiğine inanılmaktadır. Nefir tercümanı (Dedebaba, 2011):

"Bism-i Şâh! Allah Allah!
 Sûr-ı İsrâfil! Kabza-i Azrâil...
 Vahy-i Cebrâil... Tûr-ı Mûsa...
 Nefes-i İsâ...
 Ma'nâ-yı Kanber...
 Çerağ-ı mescid ü mihrâb ü minber...
 Çerağ-ı Fâtıma...
 (ve) Şebbîr ü Şübber...
 Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar..."

10 <https://www.facebook.com/318642724857837/photos/a.1472608152794616/3362296167159129/?type=3> Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Gülbang-ı Muhammedî...
Nûr-ı nebî...
Kerem-i Alî...
Pîrimiz Hünkâr Hacı Bektâş Vefî server-i (önde gelen, baş) Hakk...
Erenler demine Hü! Dost! Hü!"

Şekil 8: Nefir¹¹

2.13. Taç

Dört köşesi bulunmaktadır. Her bir köşesi bir kapıyı temsil etmektedir. Üzerinde on iki tebek bulunmaktadır. Tebekler de On İki İmam'ı temsil etmektedir. Taç için Süleyman İyöz Baba bazı sözler telaffuz etmiştir:

"Tacın içi sır, dışı nurdur."
"On İki İmam başımızın tacı."

Bektaşî taçları; elifi taç, horasani elifi taç, hüseyini taç, kalenderi taç ve ethemi taç olmak üzere beşe ayrılmıştır. Elifi taç, ilk dönem Bektaşîlerinin kullandığı taçtır. Alt kısmında dört, üst kısmında iki terki vardır. *Velayetname*'de yer alan taç elifi taçtır. Bir diğer taç türü de horasani elifi taçtır. Alt kısmında dört, üst kısmında ise iki dilim bulunmaktadır. Yeşil çuhadan yapılmaktadır. Dilimlerinde birbirine karşı yetmiş iki dikiş bulunmaktadır. Hüseyini taç ise beyaz keçeden yapılan, altı üstü bir hizada, yaklaşık olarak bir karış uzunluğunda ve kubbesi On İki İmam'ı sembolize eden on iki terki bulunan taçtır. On iki terk; on iki dilimden ve lengeri dört dilimlen oluşmaktadır. On iki dilim On İki İmam'ı, lengerde bulunan dört dilim de dört kapıyı sembolize eder. Tacın tepesindeyse mühür adı verilen, başparmağın tırnağı kadar bir yün parçası bulunmaktadır. Bu mührün üstünde iplikle işlenip dikilmiş olan bir parça daha yer almaktadır. Kalenderi taç, günümüzde kullanılmamaktadır. Ancak geçmiş yıllarda Bektaşîler kullanmışlardır. Tacın tepesinde düğme bulunmamaktadır. Dilimleri dıştan dikişli olmayan bu tacın kubbesinde on iki dilim, lengeri de dört dilimden oluşmaktadır. Beyaz renkte yapılmaktadır.

11 <https://twitter.com/omerdurmaz/status/1483723731994304512/photo/1>
20.06.2022.

Tarihi:

Bektaşilerin kullanıldığı taç türlerinden biri de ethemi taçtır. Ethem tacın dört terkli olan türünü evliler, on iki terkli olan türünü ise mücerretler kullanmaktadır. Ancak daha sonraki dönemlerde her baba on iki terkli takmaya başlamıştır (Ağırdemir, 2011, s. 371). Bektaşî taçlarının diğer tarikatların taçlarından ayrıldığı nokta dik olmasıdır. Diğer tarikatların kullandıkları on iki terkli taçlar genellikle daha yatay kubbelidir. Taç takan kişinin on iki vasfı olması lazımdır. Süleyman İyöz Baba'nın belirttiği vasıflar şöyledir:

- 1- Bilgi sahibi olmak.
- 2- İsyankâr olmamak.
- 3- Nefsine uymamak.
- 4- Gaflette olmayıp can gözü açık olmak.
- 5- Tamah etmemek.
- 6- Dünyaya bağlanmamak.
- 7- İsteklerden geçmek.
- 8- Şehvetperest olmamak.
- 9- Kibirsiz olmak.
- 10- Kimseye acı ve zarar vermemek.
- 11- Pinti ve aceleci olmamak.
- 12- Kazaya rıza ve teslim olup vesvese etmemek."

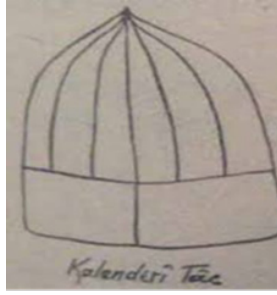

Şekil 9: Hüseyini Elifi Taç (Maden, 2011, s. 71)

Şekil 10: Şahkulu Sultan Türbesi Alemlî Elifi Taç Örneği¹²

12 <https://www.oguztopoglu.com/2013/05/sahkulu-sultan-kulliyesi-dergah.html> Tarihi: 20.06.2022.

Şekil 11: Kalenderi Taç (Ağirdemir, 2011, s. 371)

Şekil 12: Horasani Elifi Taç (Ağirdemir, 2011, s. 370)

3. Girit'in Fethi ve Girit'te Bektaşilik

Şehit Horasanlı Ali Baba¹³, Girit Adası'nın fethinde önemli rol oynamıştır. Süleyman İyöz Baba, Şehit Horasanlı Ali Baba'nın ailesinin Horasan'dan göç ettiğini ve Bosna'ya geldiklerini belirtmiştir. Oradan da asker olarak Girit Adası'na giden Şehit Horasanlı Ali Baba şehit düşmüştür. Normalde İstanbul'da asker olarak bulunmaktadır. Bir rivayete göre askerken öğle yemeği sırasında tabak içerisinde bir ses kulağına gelmiştir. "Oğlum Ali, Allah sana Girit Adası'nın istilasını sana nasip etmiştir, git al Girit Adası'nı". Bu konuşma birkaç kez daha tekrar etmiştir. Bunun üzerine oradaki paşaya haber vermişlerdir. Paşa da kaç kişi istediği sormuştur. Şehit Horasanlı Ali kırk kişi istemiştir. Paşa da ona kırk kişi seçme imkânı vermiştir.

Şehit Horasanlı Ali ve askerler adaya gidince deniz kenarında oturup hurma yemişlerdir. Girit Adası'nın hiçbir yerinde hurma olmamasına rağmen onların hurma yedikleri yerde hurma ağacı çıkmıştır. Hurma yedikten sonra yokuş yukarı çıkıp giderlerken orada bir manastır görmüşlerdir. Papaz, gelenleri gördüğünde yüreğine sevgi düşmüştür. Onları misafir etmiştir. Misafirler için dana kesilmiştir. Ancak ertesi gün sabah olunca çoban bakmış ki dana annesinin yanında yem yemektedir. Bunu gidip papaza söylemiştir. Papaz da danaya bakmaya gitmiştir. O da danayı görünce Şehit Horasanlı Ali ve askerlerine niyaz etmiştir. Onlara "Allah Girit Adası'nın alınmasını size nasip etmiş" demiştir.

13 Süleyman İyöz Baba, videoda, Horasanlı Ali Baba'dan bahsederken "Şehit" olduğunu vurgulamaya önem vermiştir. Ondan, "Şehit Horasanlı Baba" olarak bahsetmiştir.

O gece kırklardan biri ölmüştür. Şehit Horasanlı Ali Baba, naaşı götürmek istemiş ama papaz bırakmak istememiştir. Ne pahasına olursa olsun orada bulunan mezarlığa gömmek istediğini söylemiştir. Şehit Horasanlı Ali Baba bunun bir şartla olabileceğini söylemiştir. Papaza, ölen kişinin kalpağını kilisenin çarkının başındaki demire koymasını koşuluyla naaşı bırakacağını söylemiştir. Papaz da kabul etmiştir. Süleyman İyioz Baba'nın annesinin ve babasının söylediğine göre "Yunanlılar kalpağı sırkla düşürürler, ancak kalpak yere düşmesiyle birlikte tekrar yerden sıçrayıp demire geri takılmıştır".

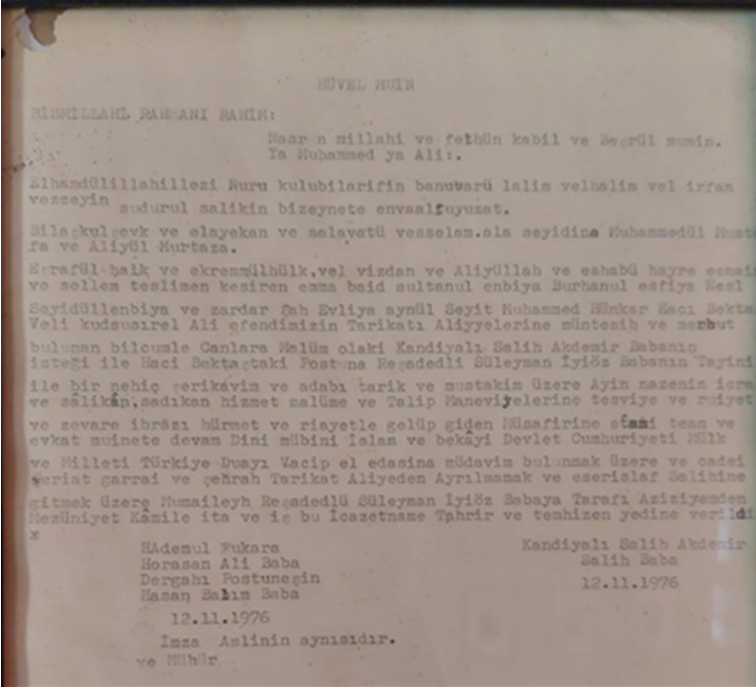
Oradaki paşa yola devam ederken yemek davetinde bulunmuştur. Ancak Şehit Horasanlı Ali Baba oraya yemek için değil dövüşmeye geldiklerini ifade etmiştir. Kapiya gelen Şehit Horasanlı Ali Baba ve askerlere Rumlar üç tane gülle atmışlardır. Şehit Horasanlı Ali Baba gelen gülleği yakalayıp topun ağzına geri koymuştur. Bu sayede top tıklı hale gelmiştir. Bu olaylar üzerine düşman kumandanı pes etmiştir. Girit Adası böylece alınmıştır. Şehit Horasanlı Ali Baba, sevdiği birisinin rüyasına girmiştir. "Ben falan yerdeyim, dergâhımı kur" demiştir. Bunun üzerine dergâh kurulmuştur.

Horasanlı Ali Baba Tekkesi, Kandiye'de Horasanîzâde Derviş Ali Dede adına Serdar-ı Ekrem Gazi Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Horasanîzâde Derviş Ali Dede'den tekke yapımı için ona yer göstermesini talep eden Gazi Hüseyin Paşa, gösterilen yerde inşaata başlanmasını sağlamıştır. 1650 yılı Eylül ayı sonlarında tekke açılmıştır. Bu nedenle tekke Gazi Hüseyin Paşa Tekkesi olarak da bilinmektedir. Fetih için Girit'e gelen Bektaşî kafilesinden otuz kadar derviş tekkede görevlendirilmiştir (Maden, 2017, ss. 21-22). Horasanlı Tekkesi'ne tesis edilen vakfın 1650'de 66.690 akçe geliri bulunmaktadır (Maden, 2017, s. 22). 28 Nisan 1652 tarihinde gelirin 20.000 akçesi vakıf için ayrılırken geri kalan kısmı hazine tarafından alınmıştır (Gülsoy, 2004, s. 259). Evliya Çelebi, 1669'da tekkede 80 dervişin bulunduğunu yazmıştır. Dervişler, tekkeyi bağ ve bahçelerle süslemiş ve nezih bir ortam haline getirmişlerdir (Maden, 2017, s. 25). Evliya Çelebi 1669'da gerçekleştirdiği seyahatte tuttuğu notlarda tekkeden, "evvela cümleden evvel bina bulunan kale haricinde Deli Hüseyin Paşa'nın Horasanoğlu mesiregah tekyesidir kim hankah-ı âl-i abâ-yı Bektaşîyan asitanesidir..." şeklinde bahsetmektedir (Maden, 2016, s. 23). Derviş Ali Dede 1671 yılında vefat etmiştir (Adıyeke & Adıyeke, 2021, s. 87). Derviş Ali Dede'nin ölümünden 2 yıl önce bu ziyaret gerçekleştirildiği için Evliya Çelebi'nin Derviş Ali Dede ile görüşme yapmış olma olasılığı düşünülmektedir. Ustazâde Yunus Bey'in 3 dönem halinde incelemiş olduğu Horasanlı Dergâh'nın ilk dönemi 1650-1710, ikinci dönemi 1711-1810 ve üçüncü dönemi 1811-1923 yılları arasındadır (Köprülü, 1980, ss. 48-53).

Horasanlı Dergâh'nın son döneminde gerçekleşen 1923 Mübadelesi sonrasında dergâh tamamıyla kapanmıştır. Dergâhın son postnişini olan Cafer Sadık Bektaş Baba, Mersin'e göç etmiştir. Horasanlı Tekkesi arazisi ve müstemilatına Çeşme-Alaçatı mültecileri yerleştirilmiştir. Tekkenin mescidi bırakılarak bütün müstemilat yıktırdıktan sonra buraya 1914 ve

1922 yıllarında gelenler için evler yaptırıldığı bilinmektedir (Maden, 2016, s. 32). Girit Adası'nda Bektaşilik konusu açıldığı zaman Cafer Sadık Baba'nın 600 üzerinde müridi olduğu ve tekkenin çok büyük olduğu Süleyman Baba tarafından ifade edilmiştir. Gelen misafirler atlarıyla, hayvanlarıyla tekkeye gelmişlerdir. Tekkede misafirhane ve ahır bulunmaktadır. Cafer Sadık Baba'nın Süleyman İyöz Baba'ya söylediğine göre Cafer Sadık Baba, Yunan hükümetine üniversite yapılması konusunda dilekçe yazmıştır. Ancak sonra yapıp yapılmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Adaya gidip dönenler dergâhın hala durduğunu söylemişlerdir. Bu durumu Süleyman İyöz Baba, "Ali Baba bırakmaz kolay kolay, nefesi her yerde geçerlidir." diyerek ifade etmiştir.

Cafer Sadık Baba, Hacibektaş'ta salhaneye (mutfak) bakmıştır. Orada bulunan bir kara taşın yedi sene üzerinde yatmıştır. On altı sene orada kalmıştır. Cafer Sadık Baba'nın kökü Sivaslıdır. Cafer Sadık Baba, Hacibektaş'tan destur alınca gezmeye çıkmıştır. Arabistan'a uğramıştır. On iki İmamların kabirlerini ziyaret etmiştir. Ondan sonra Arnavutluk'a, Şam'a gitmiştir. Süleyman İyöz Baba'nın söylediğine göre "On İki İmam'ı ziyaret etmek yeterli olmazmış. Gidip Muaviye'nin de ziyaret edilmesi gerekirmiş". Bunun sebebi şöyle aktarılmıştır: "Ehlibeyt'e çektirdiği zahmetlerden ve peygamber efendimize yaptığı haksızlıklardan dolayı On İki İmam ziyareti sonrası Muaviye'nin mezarına gidip ona karşı hissedilen olumsuz duygular ifade edilmektedir".

Şekil 13: Süleyman İyöz Baba'ya Verilen İcazet Belgesi¹⁴

¹⁴ İcazetnameye, Süleyman İyöz Baba'nın gelini Fahriye İyöz ve torunu Çağdaş İyöz yardımı ile ulaşılmıştır.

Süleyman İyioz Baba, Cafer Sadık Baba'nın başından geçen bir hikâyeyi anlatmıştır. Bu anlatıya göre Cafer Sadık Baba bir kahvede otururken oraya Hacıbektaş'tan tanıdığı bir derviş gelmiştir. Sohbet etmişlerdir. Şam'a yeni geldiğini ve kenar mahallede esnaf kahvesinde kahve içtiğini bu sırada içeri giren lenger şapkalı birinin yanına geldiğini söylemiştir. O kişiye de kahve ısmarlamıştır. Lenger şapkalı kişi dervişe parası olup olmadığını sormuştur. Derviş parası olduğunu söylese de ona beş mecdiye bırakmıştır. Ardından lengerli kişi dervişe lokantaya götürmüştür. Orada yemek yemişlerdir. Lenger şapkalı yemeğini hızlıca yiyip çıkmıştır. Derviş de çıkarken lokantacıya para vermek istemiş ama lokantacı, onun arkadaşının parayı verdiğini söylemiştir. Derviş bunun üzerine lokantacıya lenger şapkalıyı tanıyıp tanımadığını sormuştur. Ama lokantacı, dervişin lokantaya yalnız geldiğini söylemiştir. Bunun üzerine derviş kahve içtikleri kahvehaneye geri gidip lenger şapkalı adamı sormuştur. Ancak kahvehanedekiler de dervişe yalnız geldiğini söylemişlerdir. Cafer Sadık Baba da bunun üzerine dervişe, gelenin Ali olduğunu ve onu kaçırdığını söylemiştir.

Cafer Sadık Baba yolculuğun devamında Arnavutluk'a gitmiştir. Oradan da Londra'ya geçmiştir. En son da Girit Adası'na varmıştır. O geldiğinde dergâhta Abidin Baba bulunmaktadır. Ancak yaşlandığı için postu bırakmayı düşünmektedir. Cafer Sadık Baba'ya post teklif edilmiştir. Ancak Cafer Sadık Baba Pirevi'nden izin çıkmazsa posta oturamayacağını ifade etmiştir. Bu nedenle yazı gelmeden posta oturmamıştır.

Sonuç

Bektaşilik ortaya çıkışının ardından bir gelişme ve büyüme dönemi yaşamıştır. Osmanlı Devleti'nin topraklarında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Girit Adası'nın fethine müteakiben adada da önemli bir nüfuz kazanmıştır. Adanın Türkleşmesi ve İslamlaşması yolunda önemli etkileri olmuştur. Askeri birlikler ile birlikte adayı kuşatmak için gelen Bektaşi dervişleri adanın fethinin ardından burada kalarak adanın birçok bölgesinde tekke kurup adada Bektaşiliğin yayılmasını sağlamışlardır. Bektaşilik Tarikatı'nın Girit Adası'nda merkez olarak gördüğü bölge Kandiya'dır. Girit'te kurulan ilk Bektaşi tekkelerinden biri Horasanizâde Derviş Ali Dede Tekkesi olmuştur. Adada Bektaşiliğin yaşatıldığı en büyük tekkelerden biri bu tekkedir. On dokuzuncu yüzyılda Horasanlı Derviş Ali Baba, Horasanlı Tekkesi'nde postta oturmuştur. Girit Horasanlı Ali Baba Dergâhı'nın son Bektaşi Babası ise Cafer Sadık Baba olmuştur. Cafer Sadık Baba, Girit Adası'nın Osmanlı Devleti'nin himayesinden çıkmasının ardından gerçekleşen mübadele ile Mersin'e yerleşmiştir. Mersin'de hizmetlerine devam ettiği esnada Süleyman İyioz Baba ile yolları kesişmiştir.

Süleyman İyioz Baba mübadele ile Anadolu'ya gelen bir ailenin ferdidir. Mübadele ile Anadolu'ya geldikten sonra Cafer Sadık Baba'dan nasip almıştır. Cafer Sadık Baba'nın vefatı üzerine Salih Baba'nın yanına Manisa'ya gitmiş ardından da Salih Baba ile birlikte Hasan Balım Dede'nin yanına giderek orada dervişlik ve babalık icazeti almıştır. Süleyman Baba, Adana'da yaşamıştır. Burada yaşarken Çukurova

Bölgesi'nde hizmet göstermiştir. Süleyman İyioz Baba 19 Kasım 2004 yılında vefat etmiştir. Süleyman İyioz Baba'nın vefatının ardından Çukurova Bölgesi'nde Bektaşî babası kalmamıştır. Bu sebeple Manisa Turgutlu'da Ali Saka Baba bu bölgedeki Bektaşîlere hizmet göstermektedir. Gazeteci Ayhan Aydın tarafından Süleyman İyioz Baba ile 2002 yılında gerçekleştirilmiş olan sohbet, video kaydına alınmıştır. Bu video kaydı ışığında Süleyman İyioz Baba'nın hakkında, Bektaşîlik ve Girit Adası'nda Bektaşîlik hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir.

Kaynaklar / References

- Adıyeke, A. N., & Adıyeke N. (2021). *Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ağirdemir, E. (2011). "Bektaşîlikte Tâc Çeşitleri ve Anlamları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60, ss. 365-378.
- Ata, M. R. (2007). *Kutsal Bekâr "Mücerret"*. İnciay Yayınları.
- Dedebaba, B. N. (2011). *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik ve Alevilik*. IX. Cilt. Ardıç Yayınları.
- Gülsoy, E. (2004). *Girit'in Fethi ve Osmanlı İdaresinin Kurulması (1645-1670)*. TATAV-Tarih Ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- Köprülü, O. F. (1980). "Usta-Zâde Yunus Bey'in Meçhul Kalmış Bir Makalesi Bektaşîliğin Girit'de İntişârı". *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 8-9, ss. 37-86.
- Maden, F. (2011). "Bektaşîlikte Giysi ve Sembol Olarak Tâc". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60 (2011), ss. 65-84.
- Maden, F. (2016). "Girit'te Bektaşî Tekkeleri". *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 79, ss. 17-59.
- Maden, F. (2017). *Girit Bektaşîleri*. La Kitap Yayınları.
- Mut, H. (2016). *Bir Bektaşî Dedebabası Olarak Bedri Noyan'ın İslam Algısı*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özen, G. (2011). "Bektaşîlikte Olmazsa Olmaz Sembollerden Çerağ ve Yola Giren Can'ın Ziyaretleri: Arakiye, Teslim Taşı ve Tığbent". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 60, ss. 415-434.
- Özlü, Z. (2014). "Bir Bektaşî Babasının Terekesi: Haydar Baba İbni Halil Bin Abdullah". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 71, ss. 127-146.
- Sarıkaya, M. S. (2003). "Alevilik Bektaşîlik ve Ahilik İlişkisi Fütüvvetnamelere Göre". *İslamiyat* vol.6 no.3, ss. 93-110.
- Selçuk, A. (2019). "Giritli Bektaşîlerde Ziyaret Ritüeli: Horasanlı Ali Baba Tekkesi". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 9(1), ss. 29-35.
- <https://ayhanaydin.info/> Tarihi: 19.06.2022.
- <https://www.facebook.com/318642724857837/photos/a.1472608152794616/3362296167159129/?type=3> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://hi-in.facebook.com/318642724857837/posts/2199032960152128/> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://www.nevmuzayededilik.com/kamberiye-tasi-19-yysonu-.html> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://www.oguztopoglu.com/2013/05/sahkulu-sultan-kulliyesi-dergah.html> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://www.refikengin.com/upload/files/2006/1093Giritli%20S?leyman%20?yi?z%20Baba%20Alaeddin%20dede%20ar?ivi.jpg> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://twitter.com/omerduymaz/status/1483723731994304512/photo/1> Tarihi: 20.06.2022.
- <https://youtu.be/6vpmhD1heEo> Tarihi: 20.06.2022.